

Δ'

Τοῦτο εἶνε τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀθανάτου ἔργου τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ καὶ μουσουργοῦ. Ἦναγκάσθημεν γὰρ γίνωμεν ἀναλυτικώτεροι κατὰ τὴν ἐκθεσιν αὐτοῦ, ἵνα καταστή ἐύληπτοτέρα ἡ ἔρευνα τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας κηρύττει. Ἡ θαυμασία διάταξις τῶν μερῶν, ἡ ψυχικὴ ἐντασις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐν αὐτῇ δράσις ἐμβάλλει, ἡ ἀφθονία καὶ ἡ χάρις τῶν σκηνῶν, ἡ γοητεία τῶν τόνων καὶ τῶν θεμάτων τῆς μουσικῆς, τὸ ἀπίθανον, τὸ δαιμόνιον πάθος τῆς Κούντρου παρὰ τὴν ἡσυχον καὶ ἀπλήν πίστιν τοῦ Γκουρνεμάντς, τὸ ψυχικὸν μαρτύριον τοῦ θανασίμως πληγωμένου Ἀμφόρτα παρὰ τὴν νικηφόρον, καθαρὰν καὶ ἀφελῆ μορφήν τοῦ Πάρσιφαλ, τὸ θέλγητρον καθόλου τῶν χαρακτήρων, ὅλα αὐτὰ δεσμεύουσι καὶ συγκινοῦσι τὸν ἀκροατὴν. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προσδίδει εἰς τὸ ὅλον τὴν δύναμιν, ἣτις τὸ διακρίνει, εἶνε ἡ ἐπίσημος τρόπος τινὰ καὶ λειτουργικὴ διάθεσις, ἡ διαπνέουσα τὸ ὅλον ἔργον, αἱ ἀνταύγειαι τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς κατανύξεως, ἡ αἰσθητὴ παρουσία τῶν μυστηριωδῶν ἀνωτέρων δυνάμεων, τὰ θρησκευτικὰ προβλή-

ματα, πρὸς τὴν λύσιν τῶν ὁποίων ὁδηγεῖ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἔργου· πρὸ πάντων ὅμως τὸ γεγονός ὅτι ὅσα ὁ συνθέτης ἐκφράζει καὶ κηρύττει εἶνε ἄμεσος ἀπόρροια τῶν ὅσων ἠσθάνθη καὶ ἐδοκίμασε, τῶν ἐσωτερικῶν του ἀγώνων καὶ τῶν προσπαθειῶν του, ὅπως εὖρη λύσιν δι' ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶνε εἰς αὐτὸν σπουδαῖα καὶ ἱερά.

Ἀλλὰ ποία εἶνε ἡ λύσις τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ του ζῶν θρησκευτικὸν πρόβλημα, ποία ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία, τὴν ὁποίαν προβάλλει, ἡ καλὴ ἀγγελία, ἡ ἀπολύτρωσις, τὴν ὁποίαν ἐξαγγέλλει;

*
* *

Βάσιν καὶ ἀφορμὴν τοῦ θρησκευτικοῦ κηρύγματος τοῦ Βάγνερ ἀποτελεῖ ἡ κοσμοθεωρία του ἢ μάλλον ἡ εἰκὼν τοῦ κόσμου, ὡς ἰδίως περιγράφει αὐτὴν ἐν τῇ «Πάρσιφαλ» καὶ ἡ ὁποία ἐπλήρου τὴν ψυχὴν του ἀφ' ὅτου πρὸ πάντων ἠσκησεν ἐπ' αὐτὸν ἐπιρροὴν ἡ φιλοσοφία τοῦ Σοπερχάουερ. Ὁ βίος εἶνε κατὰ τὸν Βάγνερ ὀδύνη καὶ θλίψις, ἡ δὲ ὑπαρξις ἀθλιότης καὶ πόνος. Τῆς ὑπάρξεως ταύτης τῆς ἐλεεινῆς, τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ἐρειπώσεως προσωποποιήσις εἶνε ὁ Ἀμφόρτας. Δὲν εἶνε ὅμως ὁ μόνος πάσχων· ὁ πιστός του ὑπηρέτης, ὁ Γκουρνεμάντς, κατὰ-

τρύχεται ὑπὸ σιγηλῆς ἀπελπισίας, χωρὶς οὐδεὶς
 νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ βοηθήσῃ αὐτόν. Ἄλλὰ καὶ
 ὀλόκληρον τὸ τάγμα τῶν ἵπποτῶν τοῦ Γράαλ
 περιφέρεται ὠχρὸν, καχεκτικὸν καὶ οἰκτρὸν, οἱ
 μοναχοὶ — ἵππῶται νεκροῦν τὸ σῶμά των καὶ τὸ
 βασανίζουσι πιεζόμενοι ὑπὸ σκληρῶν ἀναγκῶν. Ὁ
 Τιτουρέλ ποθεῖ ματαίως τὸ μυστήριον, ἀπὸ τὸ
 ὄπριον ἐστέρησεν αὐτόν ἢ ἁμαρτία τοῦ υἱοῦ του
 Ἀμφόρτα, καὶ ἀποθνήσκει διὰ τὴν στέρησιν.
 Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Κλίγκσορ, τὸ πονηρὸν πνεῦ-
 μα, εἶνε εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του δυστυχῆς
 καὶ παραπονεῖται ὅτι εὑρίσκεται εἰς τρομερὰν
 ἀνάγκην. — Ἄλλὰ μήπως ἡ Κούντρυ δὲν εἶνε ἐν-
 τελῶς δυστυχῆς, κατερρακωμένη ψυχικῶς, κα-
 τατροχομένη ὑπὸ τῶν παθῶν, ριπταζομένη ἐνθεν
 κἀκεῖθεν ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀντιθέτων πρὸς ἀλλή-
 λας διαθέσεων; Ὁ προσεκτικῶς μελετήσας τὸ
 ἔργον παρατηρεῖ ὅτι ὁ Βάγνερ παρουσιάζει εἰς
 τὸν ἀναγνώστην ἢ τὸν θεατὴν μακρὰν σειρὰν δυ-
 στυχίας καὶ πόνου. Ἀμέσως ἐν ἀρχῇ βλέπομεν
 τὸν πάσχοντα Ἀμφόρταν φερόμενον ἐπὶ φορείου
 καὶ ἐκπέμποντα στεναγμούς. Ἐπειτα μᾶς δει-
 κνύει ὁ θανασίμως πληγωθεὶς καὶ καταπίπτων
 κύκνος ὅτι δὲν πάσχουν μόνον οἱ ἄνθρωποι. Ὀλό-
 κληρος ἢ φύσις στενάζει ὑπὸ τὸν νόμον τοῦ πα-
 ροδικοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἀνάγκην τοῦ θανάτου. Αἶ

νεάνιδες αἱ ὅποῖαι παριστάνουν τὰ ἄνθη εἰς τὴν δευτέραν πράξιν, εἰκόνας ἀνθούσης ζωῆς καὶ σφύζουσης δυνάμεως, ἀνακράζουσιν ἐπανειλημμένως, ἠθούμεναι ὑπὸ ἀνεκπληρώτου πόθου : « Ἄλλοίμονον ! Πόσον εἶνε βαθὺς ὁ πόνος ! » Διότι γνωρίζουν ὅτι πρέπει νὰ μαρανθοῦν καὶ νὰ ἀποθάνουν.

Ἄλλ' ὁ Βάγνερ δὲν περιορίζεται εἰς τὸ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀθλίαν καὶ ἐλεεινὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, ἢ ὅποια ἐν μέρει τοῦλάχιστον εἶνε ἀληθῆς καὶ διὰ τοῦτο εὐρίσκει ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν μας. Προχωρεῖ περαιτέρω, εἰσδύει βαθύτερον καὶ ἀποκαλύπτει ὅτι πηγὴ ὅλης αὐτῆς τῆς ἀθλιότητος τοῦ κόσμου, ὅλου τοῦ πόνου τῆς ζωῆς, εἶνε ἡ ἁμαρτία, τὴν ὅποιαν παριστᾷ πρὸ πάντων ἐν τῇ παχυλωτάτῃ καὶ ὑλικωτάτῃ αὐτῆς μορφῇ, ὡς ἄγριον πόθον πρὸς ἡδονὴν καὶ ὑλικὴν ἀπόλαυσιν. Ὁ πόθος οὗτος κατέστη τόσον ἰσχυρὸς παρὰ τῷ Κλίγκσορ, ὥστε καθιστᾷ αὐτὸν ἀνίκανον νὰ νεκρώσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἁμαρτίαν· διὰ τοῦτο ἐπεχείρησε νὰ ἀφανίσῃ αὐτὴν τὴν πηγὴν τοῦ πόθου, ἐκλαμβάνων τρόπον τινὰ κατὰ λέξιν τὸ τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ σχέσις αὕτη μεταξὺ δυστυχίας καὶ ἁμαρ-

τίας ἐκφαίνεται σαφῶς καὶ παρὰ τῇ Κούντρῳ. Παραπονουμένη διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἀγωνίαν ἀναφωνεῖ : « ὦ, ἂν ἐγνώριζες τὴν κατάραν, ἣ ὁποία μὲ ἐνισχύει εἰς νέα πάθη καὶ μὲ βασανίζει ἀτελείωτα καὶ καθ' ὕπνον καὶ ξυπνητὴν, καὶ ὅταν εἶμαι δυστυχῆς καὶ ὅταν διατελῶ ἐν εὐτυχίᾳ ! »

Ἡ κατάρα αὕτη ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν, διότι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημειώσαμεν, ἐκάγχασε ὅταν ποτὲ ἠτένισε τὸν Λυτρωτὴν :

« Τὸν εἶδα . . . Αὐτόν . . . Αὐτόν καὶ ἐγέλασα . . . Τότε μὲ ἠτένισε μὲ τὸ βλέμμα του . . . Καὶ τώρα τὸν ζητῶ ἀπὸ κόσμον εἰς κόσμον, πνιγομένη ἀπὸ ὀδύνην καὶ πόνον ».

Κατὰ ταῦτα τὴν ταραχὴν ἐκείνην τῆς συνειδήσεώς της συνοδεύει διαρκῆς πόθος τῆς ψυχῆς της πρὸς σωτηρίαν, πρὸς ἀπολύτρωσιν. Ἄλλ' οἱ ριπτασμοὶ καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ἀντιθέσεις ὀδηγοῦσιν αὐτὴν εἰς τὴν ἀπελπισίαν· διὰ τοῦτο, ἐπικαλουμένη τὴν βοήθειαν τοῦ Πάρσιφαλ, ἀναφωνεῖ :

« Ἐλεος ! Ἐλεος ! Ἄν αἰσθάνεσαι τῶν ἄλλων μόνον τὸν πόνον εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας σου, κατὰλαβε τώρα καὶ τὸν ἰδικόν μου ! »

Σαφέστερον ἀκόμη βλέπομεν τὴν μεταξὺ δυστυχίας καὶ ἁμαρτίας σχέσιν παρὰ τῷ Ἀμφόρτᾳ. Ἡ ἁμαρτία ἐδηλητηρίασε τὸ εἶμά του, τοῦτο δὲ

ρέει ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς πληγῆς, τὴν ὁποίαν φέ-
ρει ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ ἣ ὁποία δὲν θεραπεύε-
ται, ἀλλὰ προξενεῖ εἰς αὐτὸν μεγαλύτερον πόνον,
ὅσάκις πλησιάζει τὸ ἱερὸν μυστήριον. Ὅταν προσ-
βλέπη τὸ ἅγιον αἷμα τοῦ Γράαλ «ἀναβλύζει
τὸ θερμὸν αἷμα τῆς ἁμαρτίας, ἀνανεούμενον δι-
αρκῶς ἀπὸ τοῦ πόθου τὴν πηγὴν, τὸν ὁποῖον,
ἀλλοτρίων! καμμιά μετάνοια δὲν δύναται νὰ κα-
τασιγάσῃ πλέον».

Ἡ οὐδύνη λοιπὸν καὶ πόνος καὶ δυστυχία εἶνε
ὁ βίος· πηγὴ δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ
αἰτία εἶνε ἡ ἁμαρτία. Ἄλλ’ ὅμως ὁ Βάγνερ δὲν
εἶνε ἀπαθὸς τῆς ἀπαισιοδοξίας, ἣ ὁποία πιστεύει
ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη εἶνε ἀδύνατον νὰ μετα-
βληθῇ· διότι οὔτε παραδέχεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος
εἶνε ἐκ φύσεως ὄν διεφθαρμένον οὔτε νομίζει ὅτι
ἀπωλέσθη ἀνευ ἐλπίδος σωτηρίας διὰ τῆς ἁμαρ-
τίας. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Κλίγκσορ ἤθελε νὰ εἰ-
σέλθῃ εἰς τὸ ἱερὸν τάγμα καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐξα-
λείψῃ τὴν πηγὴν τῆς ἐν αὐτῷ ἁμαρτίας, ὅπως
κατορθώσῃ τοῦτο. Παραπλήσιόν τι παρατηροῦμεν
καὶ εἰς τὴν Κούντρο· οὐχὶ σπανίως κατανικῶν-
ται τὰ ἀχαλίνωτα πάθη τῆς ὑπὸ ἀγαθῶν ὁρμῶν.
Εἶνε πρόθυμος νὰ βοηθήσῃ, νὰ ἀνακουφίσῃ καὶ
νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. Συμπονεῖ
πᾶν ὅ,τι πάσχει καὶ κατευθύνεται ὁρομαίως εἰς

τὴν Ἀραβίαν διὰ τὴν εὐρη τὸ βάλαμον, τὸ ὁποῖον πιστεύεται ὅτι καταπραΰνει τοὺς πόνους τῶν ὑπ' αὐτῆς παραπλανηθέντων καὶ περιπεσόντων τοιουτοτρόπως εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν δυστυχίαν. Τέλος παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὸ κακὸν δὲν προβαίνει εὐχαρίστως καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς ἀνθίσταται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς διαφθορέως, τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ. Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Βάγνερ φέρει χαρακτῆρα ἠθικόν, διότι πιστεύει ὅτι ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα δὲν ὀφείλονται εἰς σιδηρᾶν τινα ἀναγκαιότητα, ἀλλ' εἰς ἐνοχίαν, εἰς τὴν πτώσιν καὶ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐντεῦθεν ἐξάγεται ὅτι ὁ βαθύτατος τόνος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ εἶνε ὁ πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν. Διὰ τοῦτο ἐπικαλεῖται διαρκῶς αὐτὴν ὁ Ἀμφόρτας καὶ διὰ τοῦτο ἰκετεύει τὸν Πάρσιφαλ ἢ Κούντρου ἐντὸς τοῦ μαγικοῦ κήπου τοῦ Κλίγκσορ νὰ ἀπολυτρώσῃ αὐτήν. Καὶ αὐτὴ ἡ φύσις κατέχεται ὑπὸ τοῦ πόθου τούτου κατὰ τὸν ποιητὴν, ὅστις χρησιμοποιοῖ προφανῶς ἐνταῦθα ἰδέαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

Ἀλλὰ ποῖος εἶνε ὁ τρόπος; Διὰ τίνων μέσων φθάνει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν ταύτην; Τοῦτο εἶνε τὸ πρόβλημα, ὅπερ ἐπιζητεῖ νὰ λύσῃ ὁ Βάγνερ ἐν τῇ Πάρσιφαλ, τὸ πρόβλημα, τὸ

ὁποῖον πρὸ παντὸς ἄλλου ἀπησχόλησεν αὐτόν.

Ἄς ἴδωμεν πρῶτον ποῖα μέσα πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν ταύτην ἀποκλείονται, κατὰ τὸν Βάγνερ, ὡς ἐσφαλμένα καὶ μὴ ὀδηγοῦντα εἰς τὸν σκοπὸν. Τὰ μέσα ταῦτα εἶνε πρῶτον ἢ στέρησις, ἢ ἀποχή, ἢ ἀσκησις. Το μέσον τοῦτο ἐφαρμόζουσι ὀπωσδήποτε οἱ ἰππότες τοῦ Γράαλ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ τήκονται ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ. Χαρακτηριστικὸν εἶνε ὅτι ὁ Πάρσιφαλ δὲν ἐμφανίζεται ὡς ἀσκητής, ὅπως ἐκεῖνοι.

Σαφῶς ἐπίσης δεικνύει ὁ ποιητὴς ὅτι οὔτε τὸ Νιρβάνα τῆς βουδδιστικῆς θρησκείας εἶνε ἱκανὸν νὰ κατασιγάσῃ τὸν πόθον ἐκεῖνον. Ὅτι αὕτη εἶνε ἡ πεποίθησις τοῦ Βάγνερ δεικνύει ἰδιαζόντως ἡ τύχη τῆς Κούντρυ καὶ τοῦ Ἀμφόρτα. Ὅταν ὁ τελευταῖος ἐνθυμῆται μέσα εἰς τὰς ὀνειροπολήσεις του τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἤκουσέ ποτε κατὰ τινὰ ἱερὰν στιγμὴν : «Διὰ τῆς συμπαθείας θὰ γνωρίσῃ ὁ καθαρὸς καὶ ἄγνός», ἀναφωνεῖ :

«Μοῦ φαίνεται ὅτι τὸν γνωρίζω. Δὲν εἶνε ὁ θάνατος; Θάνατε! Θάνατε! Ἡ μοναδικὴ χάρις. Ζῆσε, πατέρα μου, καὶ ἄφησε ἐμὲ νὰ ἀποθάνω. Ἄς ἡμποροῦσα νὰ ἀπολαύσω τῆς ἁμαρτίας τὸν ἐλαφρότατον ἐξιλασμόν, τὸν θάνατον.»

Ἐλπίζει ὅτι οὐδέποτε θὰ ἀνοιχθῇ τὸ Γράαλ, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνεπέωνε τὴν ζωὴν του, καὶ ὅτι

τοιουτοτρόπως θὰ ἐπέφερε κατ' ἀνάγκην τὸν θάνατον εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ὑποχρεωμένος ὅμως νὰ ἀνοίξῃ τὸ Γράαλ δέεται ὅπως ἐπενέγκῃ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον, τὸ τέλος τοῦ μαρτυρίου του. Ἄλλὰ καὶ τὸν πατέρα του ἰκετεύει νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Λυτρωτοῦ τὸν θάνατον ὡς χάριν διὰ τὸν υἱὸν του· πρὸς δὲ τοὺς ἰππέτας ἀποτεινόμενος κατὰ τὴν στιγμὴν ὑψίστης οἰκτύου, ζητεῖ νὰ φονεύσουν αὐτὸν, τὸν ἁμαρτωλὸν, μαζὶ μὲ τὸ μαρτύριόν του. Τέλος ἡ προσευχή του κορυφουῖται εἰς τὸ ἐπόμενο αἶτημα :

« Ἐλεος, ἔλεος! εὐσπλαγχνίαν, πολυεὐσπλαγχνε! Ἐλευθέρωσέ με, κλείσε τὴν πληγὴν, διὰ νὰ ἀποθάνω ἅγιος, καθαρὸς καὶ ὑγιής. »

Ἄλλ' ἡ προσευχή του αὕτη δὲν εἰσακούεται, διότι δὲν εἶνε ὀρθή. Διὰ τούτων ὑποδηλοῖ ὁ Βάγνερ, ὅτι ἀπορρίπτει τὸν βουδισμόν καὶ τὴν διδασκαλίαν του. Ὁ θάνατος δὲν εἶνε ἀπολύτρωσις, δὲν εἶνε τὸ ὀρθὸν μέσον τῆς σωτηρίας.

Παρόμοιόν τι βλέπομεν καὶ εἰς τοὺς λόγους τῆς Κούντρυ, διὰ τῶν ὁποίων ἐξαγγέλλεται ἡ βουδιστικὴ πρὸς τὸ Νιρβάνα διάθεσις :

« Ἡσυχίαν μόνον θέλω. Μόνον τὴν ἡσυχίαν τῶν κουρασμένων. Θέλω νὰ κοιμηθῶ. Κανεὶς ἄς μὴ μὲ ξυπνήσῃ. Ὁχι! ὄχι νὰ κοιμηθῶ! Μὲ πιάνει φρίκη. »

Φοβεῖται καὶ αὐτὸν τὸν ὕπνον. Διὰ τοῦτο προτιμᾷ τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς τὸ μόνον μέσον πρὸς ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τοῦ μαρτύριον τοῦ διαρκοῦς πόθου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀγῶνος :

« Αἰῶνιε ὕπνε, μοναδική σωτηρία, πῶς, πῶς νὰ σὲ κερδίσω ; »

Ἄλλ' ὅπως ἢ προσευχὴ τοῦ Ἀμφόρτα, τοιοῦτοτρόπως οὐδὲ ἡ ἰδική της εἰσακούεται.

Ἴσως ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπολυτρώσῃ ἡμᾶς τὸ ἐναντίον τῆς ἀσκήσεως, ἢ κατάφασις τῆς ζωῆς, αἱ ἀπολαύσεις τῶν αἰσθήσεων. Καὶ ἐνταῦθα δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν γνώμην τοῦ ποιητοῦ ἢ Κούντρου. Ὄταν προσπαθῇ ἐντὸς τοῦ μαγικοῦ κήπου τοῦ Κλίγκσορ νὰ παραπλανήσῃ τὸν Πάρσιφαλ, λέγει πρὸς αὐτὸν τὰ ἑξῆς, δηλωτικὰ τῆς ὑλικῆς ἀγάπης :

« Ἄφησέ με, θεϊκέ, νὰ σ' ἀγαπῶ. Ἔτσι ἀπολυτρώνεις καὶ ἐμένα. Ἄφησέ με νὰ κλαύσω ἐπάνω εἰς τὸ στῆθος Ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐπόθησα τόσον βαθειά. Ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἐγνώρισα καὶ ἀνόητα τὸν εἰρωνεύθην. Ἄφησέ με νὰ ἐνωθῶ μίαν μόνον ὥραν μαζί σου, νὰ ἐξιλασθῶ διὰ σοῦ καὶ νὰ ἀπολυτρωθῶ, καὶ ἂν ἀκόμη Θεὸς καὶ κόσμος μ' ἀποκηρύττουν ».

« Ἄν εἶσαι Λυτρωτής, τί σ' ἐμποδίζει, κακέ,

νὰ ἐνωθῆς μαζί μου γιὰ νὰ με σώσης;»

Ταῦτα πάντα δηλοῦσιν ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ μέθη τοῦ ὕλικου ἔρωτος ἀπολυτροῦσι τὸν ἄνθρωπον. Ἄλλ' ὁ Πάρσιφαλ ἀντικρούει τὴν ἰδέαν ταύτην.

«Τὴν δρόσον, ποῦ θὰ θέσῃ τέρμα στὸν πόνον σου, δὲν τὴν παρέχει ἡ πηγὴ, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ὁ πόνος πηγάζει. Τὴν σωτηρίαν δὲν θὰ τὴν ἔχῃς ποτέ, ἂν δὲν στειρεύσῃ ἡ πηγὴ ἐκείνη».

Ὅταν δὲ τέλος, κινδυνεύων νὰ πέσῃ θῦμα τῆς πλανώσης γοητείας τῆς, ἔρχεται εἰς ἑαυτὸν, ἀναφωνεῖ :

«ὦ, ἀθλιότης! Κάθε σωτηρίας ἐξάτμισις! ὦ, σκοτείνιασμα κοσμικῆς παραφροσύνης! Νὰ τρέχῃ κανεὶς εἰς τὴν πηγὴν τῆς καταδίκης, ἐν ᾧ ζητεῖ με τὴν θέρμην τὴν τελικὴν σωτηρίαν!»

Ἄλλ' αἱ μυστικαὶ δυνάμεις τῆς φύσεως; Τὰ μαγικά της μέσα; Δὲν δύνανται αὐτὰ τοῦλάχιστον νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ δεινὰ, τὰ ὕλικὰ καὶ τὰ ἠθικά; Ὁ Βάγνερ δίδει συντόμως, ἀλλὰ σαφῶς τὴν ἀπάντησιν. Τὸ λουτρόν, τὸ ὁ ποῖον λαμβάνει ὁ Ἀμφόρτας ἐν τῇ ἱερᾷ λίμνῃ, δὲν εἶνε ἱκανὸν μηδὲ πράϋνσιν καὶν προσωρινὴν νὰ ἐπιφέρῃ, τὰ δὲ βάλσαμα τῆς Ἀραβίας εἰς οὐδὲν καὶ αὐτὰ ἰσχύουν. Ἄλλως τε εἰς τί θὰ

ὠφέλει ἢ πράυνσις ἐκεῖ, ὅπου μόνον θεραπείας εἶνε ἀνάγκη ;

Τὴν ἀπολύτρωσιν δὲν ἀπεργάζονται οὐδ' αὐτὰ, τὰ μεγάλα κατορθώματα ἢ τὰ δημιουργήματα τὰ ὅποια ἐνισχύουν πρὸς καιρὸν τὸ αὐτοσυναίσθημα. Τοῦτο δεικνύει ὁ ποιητὴς δι' ὅσων θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Πάρσιφαλ. Λησται καὶ γίγαντες τρέμουν ἐνώπιόν του, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀντιστῆ εἰς τὴν ἰσχύν του, κατατροπώνει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἱππότεας τοῦ Κλίγκσορ. Καὶ ὅμως παραπονεῖται ὅτι τὰ κατορθώματά του εἶνε παιδαριώδεις πράξεις καὶ χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὡς δειλὸν καὶ ἀνόητον. Κινεῖται διαρκῶς πρὸς πρᾶξιν, ἀλλ' ὅλη του ἡ ἐνεργητικότητα δὲν ἐξαρκεῖ ὅπως δημιουργήσῃ τὴν ἀπολύτρωσιν μήτε δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον μήτε διὰ τοὺς ἄλλους.

Τέλος καὶ ἡ μετάνοια αὐτὴ δὲν ἰσχύει διὰ νὰ ἀπολυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ διδασκαλία τοῦ Βούδα περὶ τῆς δι' ἡμῶν αὐτῶν ἀπολυτερώσεως ἡμῶν δὲν εἶνε ὀρθή. Ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔργου περιγράφει ὁ Βάγνερ τὸ μέσον τοῦτο τῆς μετανοίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς πηγαζόντων ἔργων. Ὁ Γκουρνεμάντς λέγει περὶ τῆς Κούντρου ὅτι διὰ τοιούτων ἔργων ἀσκεῖ μετάνοιαν, ἐξυπηρετοῦσα κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τοὺς ἱππότεας καὶ ὠφελοῦσα ἑαυτήν. Ἀλλ' ὅ,τι λέγει ὁ γέρων πε-

Ε.Μ. της Κ.τ.Π
DANNINA 2006

ρι τῆς δυνάμεως τῶν ἔργων τούτων δὲν ἐκφρά-
ζει τὴν γνώμην τοῦ Βάγνερ· τὰ ἔργα τῆς με-
τανοίας οὐδὲν ὄφελος προσπορίζουν εἰς αὐτήν.
Διότι ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει εὐρίσκεται πάλιν ὑ-
ποχείριος τοῦ Κλίγκσορ καὶ ἐπιτελεῖ χρέη πει-
ρασμοῦ. Ἐπίσης οὔτε ὁ Πάρσιφαλ τυγχάνει τῆς
σωτηρίας διὰ τῶν ἔργων τῆς μετανοίας, οὔτε ὁ
Ἀμφόρτας.

Κατὰ συνέπειαν οὔτε ἡ ἄσκησις οὔτε ὁ θάνα-
τος οὔτε ἡ ἡδονὴ οὔτε ἡ δύναμις τῆς φύσεως
οὔτε τὰ μεγάλα κατορθώματα καὶ ἡ διηνεκτῆς
ἐργασία οὔτε ἡ δι' ἔργων μετάνοια εἶνε εἰς θέ-
σιν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ νὰ ὀδη-
γήσωσιν εἰς τὴν διαλλαγὴν καὶ τὴν σωτηρίαν.
Διὰ ποίου ὁμως τρόπου εἶνε λοιπὸν δυνατὸν τοῦ-
το ;

*
* *

Ὁ ποιητὴς εἶνε στερρῶς πεπεισμένος ὅτι ἀ-
πολυτρωτικὴν δύναμιν κέκτηται μόνον ἀπολυ-
τρωτικὸν ἔργον ἀντικειμενικόν, ἐκτὸς τοῦ ἀν-
θρώπου τελούμενον. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπετέλεσεν
ὁ «Λυτρωτῆς», ὁ «Σωτήρ», τὸν ὁποῖον καλεῖ
Θεόν, χωρὶς ὁμως οὔτε τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς
τὸν θεὸν δημιουργόν, τὸν «πανεύσπλαγχνον», νὰ
διευκρινίζη οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ νὰ μετα-

χειρίζεται πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ. Ὁ θεὸς σωτὴρ οὗτος ἐπετέλεσε τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρῶσεως διὰ τοῦ θανάτου του. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, λέγει ὁ Γκουρνεμάντς πρὸς τὸν Πάρσιφαλ, πρέπει νὰ ἴδῃ ὁ ἄνθρωπος Αὐτόν, «ὅστις ἔχυσε τὸ πανάγιον αἷμά του πρὸς ἐξίλασμον τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου».

Καὶ κατωτέρω διδάσκει ὅτι ὁ ἀπολυτρωθεὶς ἄνθρωπος εἶνε «καθαρὸς καὶ ὑγιὴς διὰ τῆς ἐξ ἀγάπης θυσίας τοῦ Θεοῦ. Ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν φόβον».

Διὰ τῶν λόγων τούτων ὑποδηλοῖ ὁ Βάγνερ καὶ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ θάνατος ἐκεῖνος κέκτηται ἀπολυτρωτικὴν δύναμιν. Τὴν δύναμιν ταύτην παρέχει εἰς αὐτὸν ἡ μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπη, ὁ ἔλεος, ὅστις κινεῖ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἐργασίαν καὶ τὸ πάθος. Χαρακτηριστικὰ εἶνε ὅσα λέγονται περὶ τῆς λόγχης:

«Αὕτη ἤνοιξεν εἰς τὸν Σωτῆρα τὴν πληγὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μὲ αἱματωμένα δάκρυα ἔκλαιεν ὁ θεϊκὸς διὰ τὸ αἴσχος τῆς ἀνθρωπότητος, μὲ τὸν ἅγιον πόθον ποῦ γεννᾷ ἡ συμπάθεια».

Διὰ τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἀγάπης τῆς ἐκ τῆς συμπαθείας πηγαζούσης μετέβαλεν ὁ Αὐτρωτὴς κατὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τοῦ θανάτου του τοῦ νύκτα τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον εἰς σῶ-

μα καὶ αἷμα ἑαυτοῦ, παρασχὼν τοιουτοτρόπως εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν διαρκῆ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν.

Ἀμφίβολον παραμένει ὅμως ἐὰν διὰ τούτων ἀποδίδῃ ὁ ποιητὴς τὰς μεταξὺ τῶν ἱπποτῶν κυριαρχούσας περὶ ἀπολυτρώσεως ἰδέας ἢ ἐὰν ἐκφράσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πεποίθησιν. Τὸ δεύτερον φαίνεται μᾶλλον πιθανόν· ἀλλὰ κατὰ πόσον ἀναφέρεται συγκεκριμένως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὸ δι' αὐτοῦ ἐπιτελεσθὲν ἔργον τῆς σωτηρίας, εἶνε ἀδύνατον νὰ κρίνωμεν. Διότι δὲν ἀποκλείεται ἢ παρ' αὐτοῦ ἐκδοχὴ τοῦ «Ἐσταυρωμένου» ὡς συμβόλου.

*
* *

Ἐνῶ δὲ τόσον συντόμως ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ὡς ἀντικειμενικοῦ ἔργου, εἶνε διεξοδικώτατος ἐν τῷ ζητήματι τῆς προσοικειώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου. Προφανῶς ἐπειδὴ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπασχολεῖ αὐτὸν ὅλως ἰδιαιτέρως. Διὰ τὴν προσοικειώσιν ταύτην ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἀπαιτοῦνται δύο τινά· ἢ πίστις καὶ ἢ ἀγάπη.

Ὁ Πάρσιφαλ βαπτίζων τὴν Κούντρου λέγει πρὸς αὐτήν : «Πίστευε εἰς τὸν Λυτρωτὴν». Οἱ ψαλμοὶ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Γράαλ κορυφοῦν-